

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

มรรคผลนิพพานเป็นปัจจุบันภายในจิต

พระแท้สมณะแท้ก็คือผู้มุ่งต่ออรรถต่อธรรมอย่างแท้จริง ครั้นพุทธกาลและหลังพุทธกาลมาก็มีเนื้อแท้เป็นส่วนมาก เรียกว่า ๙๐% ในตำรับตำราเฉพาะอย่างยิ่งเป็นประวัติของสาวก ออกมาจากชาติชั้นวรรณะต่าง ๆ ท่านไม่เห็นสิ่งใดเป็นของสำคัญยิ่งกว่าธรรมที่ท่านมุ่งมาเพื่อปฏิบัติ ท่านยึดธรรมนั้นเป็นสมบัติ ท่านเทิดทูนที่สุด ไม่ว่าองค์ใดบรรดาสาวกมีทั้งพระราชามหากษัตริย์ มีทุกชั้นในบรรดาสาวกของพระพุทธเจ้า เสนาบดี เศรษฐี ภูมพี พ่อค้า ประชาชนคนธรรมดา จนกระทั่งถึงทุกตะเข้ญใจ พระองค์ไม่ทรงรังเกียจ ธรรมจะรังเกียจใครนอกจากมีความเมตตาเต็มพระทัยของพระพุทธเจ้า และเต็มใจของสาวกเท่านั้น

ท่านไม่มีอะไรที่จะทำให้หยิ่งในตัว ความหยิ่งนั้นไม่ใช่ธรรม นั่นคือกิเลสของตัวขึ้นมาทำให้คนหลง ท่านเป็นผู้มุ่งอรรถมุ่งธรรม ท่านประพฤติปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรม ออกมาจากสกุลที่ละเอียดอ่อนที่สุดก็คือสกุลพระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะอยู่ที่หลับที่นอน ปัจจัยทั้งสี่ซึ่งเป็นเครื่องเสวยของพระมหากษัตริย์ต้องละเอียดอ่อนทั้งนั้น ที่นี้เวลาท่านเสด็จออกมาบวชเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า

นี่เราไม่ได้หมายพระพุทธเจ้าโดยพระองค์เดียวเท่านั้น หมายถึงสาวกทั้งหลายซึ่งมีอยู่จำนวนมากที่เป็นพระมหากษัตริย์เสด็จออกบวช ไม่มีอะไรที่ติดพระองค์ไปบ้างพอที่จะแสดงเครื่องหมายของพระมหากษัตริย์ อันเป็นนิสัยของโลกมาเจือปน ไม่เห็นมีเลยในประวัติของสาวกทั้งหลาย เสด็จออกมาแล้วปัจจัยทั้งสี่ที่เป็นเครื่องอาศัยของกษัตริย์ตัดทั้งหมด มีเหลือแต่ปัจจัยทั้งสี่ที่อาศัยของสมณะเท่านั้น ปัจจัยของสมณะนี้แล้วแต่จะเกิดจะมีจากศรัทธาญาติโยมทั้งหลายผู้เขามีใจบุญให้ท่าน ตามกำลังศรัทธาของเขา มากน้อย ดีชั่วประณีตบรรจงหรือชนิดใดก็ได้แล้วแต่ ตามกำลังศรัทธาความสามารถของเขาที่จะมาบำรุงพระ ท่านพอใจทั้งนั้นเพราะใจท่านเป็นธรรมแล้วตั้งแต่ยังไม่ได้บรรลุธรรม

นี่ความแตกต่างกันในสมัยนั้นกับสมัยนี้ จึงเป็นเหมือนคนละโลก เหมือนไม่ใช่ศาสนาเดียวกัน ส่วนพ่อค้าประชาชนซึ่งเป็นนักสมบุดสมบันมาแล้วนั้นเราไม่ต้องพูด พูดถึงท่านผู้ที่มีความละเอียดอ่อนในทุกสิ่งทุกอย่างบรรดาปัจจัย ตลอดพระอาการกิริยามารยาทที่ทรงแสดงออกในพระมหากษัตริย์ที่เสด็จออกมาบวชนั้น เป็นความละเอียดอ่อนมากทุกแง่ทุกมุม ท่านดัดแปลงเสียจนหมดในความทุกข์ยากลำบาก ท่านไม่สนใจเอาแบบพระเลยเทียว

แบบพระเป็นยังไงแบบสมณะเป็นยังไง ท่านนำแบบสมณะนั้นมาประพฤติปฏิบัติยึดเป็นหลักใจ ทางฝ่ายฆราวาสวิสัยไม่เคยเอามาเกี่ยวข้องเลย นั้นพระแท้ท่านเป็นอย่างนั้น ออกไปอยู่ตามป่าตามเขาจะมีอะไรเป็นที่อาศัยพอให้ได้รับความสะดวกสบายอย่างไร เขาก็ต้องตามสภาพ อย่างที่เราไปเที่ยวในป่าในเขาเราก็พอทราบแล้วว่าเป็นอย่างไง เขากินเขารับประทานใช้สอยยังไง เขาก็ให้ตามมีตามเกิดตามกำลังศรัทธาของเขาอย่างนั้น เราก็พอทราบได้แล้ว อยู่ใกล้เมือง อยู่ในเมือง อยู่ในป่า ต่างกันมากเรื่องปัจจัยเครื่องอาศัย

เพียงเท่านี้เราก็พอเทียบได้แล้วกับครั้งพุทธกาล ที่บรรดาสาวกทั้งหลายท่านไปบำเพ็ญอยู่ในป่าในเขา ปรกติท่านอยู่ในอรัญวาสี อย่างน้อยอยู่ในป่าห่างจากหมู่บ้าน ๒๕ เส้น คือ ๑ กิโลเมตร ๕๐๐ ซั้วสายธนูมันก็ ๒๕ เส้น ท่านอยู่ในป่า นอกจากนั้นในเขาในถ้ำ เจ็อมผาต่าง ๆ ท่านจะได้รับความสะดวกสบายมาจากไหน แต่จิตใจของท่านเป็นธรรมอย่างแท้จริงอยู่แล้วตั้งแต่ยังไม่ได้บรรลุธรรม กำลังขวนขวายธรรมอยู่ด้วยความบริสุทธิ์ใจใคร่ต่อธรรมจริง ๆ ด้วยจิตใจเป็นธรรมจริง ๆ ด้วย อย่างนี้จะบรรดาสาวกทั้งหลายที่ท่านได้เป็น **สรณ คัจฉามิ** ของพวกเราท่านดำเนินอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติธรรมจึงอย่ามองใครในโลกนี้ให้ข้ามพระพุทเจ้าและพระสงฆ์สาวกและธรรมคือแบบฉบับไป เราจะไม่ผิดหวัง ทุกข์ยากลำบากก็ให้ถือพระพุทเจ้าพระสงฆ์สาวกทั้งหลายเป็นแบบเป็นฉบับ ท่านลำบากลำบากมาด้วยกันทั้งพระพุทเจ้าและสาวกจำนวนมาก ไม่ใช่ท่านมาล้างมือเปิบ ให้เราคิดไว้แบบนี้ผู้ปฏิบัติ จะเป็นเครื่องเตือนจิตใจของตนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพราะอาศัยท่านผู้มีความเข้มแข็งได้พาเดินผ่านไปแล้ว

การดำเนินเพื่อข้ามวิญญูสงสารอันเป็นกองมหันตทุกข์ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัวนั้น
เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไปด้วยความยากความลำบาก ดังที่พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลาย
ท่านดำเนินมาแล้ว ท่านต้องผ่านความทุกข์ความทรมาน ยิ่งเป็นผู้ออกมาจากสกุลที่สูง
และละเอียดลออด้วยแล้ว ก็ยิ่งได้รับความกระทบกระเทือนเกี่ยวกับความเป็นอยู่ต่าง ๆ
มากยิ่งขึ้นกว่าพ่อค้าประชาชน ซึ่งเคยสมบุกสมบันมาแล้วมาบวชอยู่ด้วยกัน

เพราะคำว่าคน ๆ ไม่เหมือนกัน ผู้เคยชินกับสิ่งใดสถานที่ใดก็ยอมเป็นไปตามนั้น เมื่อ
เวลามีการเปลี่ยนแปลงก็ต้องได้รับความทุกข์ความลำบากแต่ท่านไม่สนใจ ธรรมเป็น
อยู่อย่างไร จะควรรู้เห็นอรรถธรรมได้ด้วยวิธีการใด พระพุทธเจ้าทรงพระโอวาทว่าอย่างไร
ท่านยึดมั่นเป็นหลักเป็นเกณฑ์พึงเป็นพึงตายกับพระโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
โดยถ่ายเดียวเท่านั้น ปัจจัยไทยทานเครื่องอาศัยทั้งหลาย ถือเป็นเพียงว่ายังชีวิตให้เป็น
ไปพอได้บำเพ็ญสมณธรรมให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ให้ถึงแดนแห่งความพ้นทุกข์ตามความ
มุ่งหมายที่มุ่งมาอย่างยั้งนี้ก็เป็นทีพอใจแล้ว เพราะฉะนั้นท่านจึงไม่กังวลกับเรื่อง
โลกามิสภานอกยิ่งกว่าอรรถธรรม

นี่คือหลักเกณฑ์ของใจพวกเราจะยึด คือ **พุทฺธิ สรณิ คจฺฉามิ** พระพุทธเจ้าทรง
ดำเนินอย่างไรได้พูดให้ฟังแล้ว ไม่รู้ก็ร้อยก็พันก็หมั่นจนแล้วแหละ **สงฺฆิ สรณิ คจฺฉามิ**
ให้ยึดหลักการดำเนินของท่าน อย่าไปมองเห็นผู้อื่นผู้ใดว่าวิเศษวิไลยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า
พระสงฆ์สาวก และการดำเนินก็ไม่มีผู้ใดที่จะดำเนินละเอียดสุขุมถูกต้องแม่นยำ อัน
เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียว จนถึงกับความพ้นทุกข์ได้เหมือนพระพุทธเจ้า
และสาวกทั้งหลาย ให้เรายึดอย่างนี้

ทุกข์ยอมรับว่าทุกข์ ทำไมจะไม่ทุกข์ เพราะการฝ่าฝืนกิเลสการต่อสู้กับกิเลส ซึ่งเป็น
มหาอำนาจครองอยู่บนหัวใจเรานี้มันครองมานานเท่าไร เราเองซึ่งเป็นคลังของกิเลส
เรายังไม่ทราบเลยว่ากิเลสนี้เคยครองหัวใจมานานเท่าไร นี่ตอนสำคัญ แล้วมันจะไม่มี
อำนาจมากยิ่งขึ้น และการต่อสู้ที่จะปลดปล่อยกิเลสหรือให้มีอำนาจเหนือกิเลสนี้ ถ้าไม่
เป็นนักต่อสู้เหมือนพระพุทธเจ้าและสาวกท่าน เราจะหาชัยชนะมาจากอะไร ความทุกข์
ความยากความลำบากในเรื่องหน้าที่การงานนี้ โลกนี้เป็นโลกสร้างอยู่สร้างกิน เพราะไม่
ใช่คนตายสัตว์ตาย สัตว์เขาก็มีงานของเขา ตื่นมาหาอยู่หากินทั้งเสียงอันตรารอบด้าน

มนุษย์เราก็เป็นอย่างนั้น   ทั่วโลกดินแดนต้องทุกข์ต้องลำบากด้วยหน้าที่การงานเพื่อ
ความเป็นอยู่กันทั้งนั้น

นี่เราทุกสิ่งทุกอย่างจตุปัจจัยไทยทานเหลือเพื่อ   มีผู้ใจบุญเต็มเมืองไทยเรา   ที่จะคอย
สนับสนุนผู้เอาจริงเอาจังประพฤติปฏิบัติที่น่าเคารพกราบไหว้บูชาขอส่วนบุญส่วนกุศล
ด้วย   นี่มีอยู่เยอะ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่เห็นมีความลำบากอะไรกับจตุปัจจัยนี้   นอกจาก
จะเหลือเพื่อหรือฟุ้งเฟ้อหรือท่อมเอาเสียจนจะตาย   กรรมหาที่ออกงามไม่ได้เท่านั้น   หน้า
ที่ของเราที่จะบำเพ็ญตนให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยตามอรรถตามธรรม   ดังพระพุทธเจ้าและ
สาวกทั้งหลายท่านดำเนินมาและประทานเอาไว้   ทำไมเราจะดำเนินไม่ได้

ความทุกข์โลกยอมรับกันแล้วว่าทุกข์ด้วยการด้อยงาน   นี่เราทุกข์ด้วยการงานเพื่อการ
ดำเนินให้ถึงความพ้นทุกข์   เป็นทุกข์ที่บริสุทธิ์ใจ   เป็นทุกข์ที่ไม่ต้องมีสิ่งใดเข้ามาเคลือบ
แฝงให้เป็นการทุกข์ความทรมานสืบต่อไปในกาลข้างหน้าเหมือนงานอื่น ๆ   ซึ่งเสี่ยงต่อ
ผลเสียหายทั้งหลายดังที่โลกเขาทำกัน   งานนี้เป็นงานที่บริสุทธิ์   จงพากันตั้งอกตั้งใจ
ประพฤติปฏิบัติ   ให้มีความเข้มแข็งอาจหาญ   อย่าเป็นผู้อ่อนแอ   นี่แหละคือทางเดินเพื่อ
ความหลุดพ้น

การดำเนินอย่ามองที่ไหน   มองกิเลสให้มองอยู่ที่หัวใจ   ใจนี้สร้างกิเลสอยู่ตลอดเวลา   **อวิ
ชฺชาปจฺจยา สงฺขารา**   ฟังเอา   อวิชาเป็นสถานเป็นแหล่งเป็นพลังงานที่จะผลักดันออก
มาทางสังขาร   ทางวิญญาณ   ทางตา   หู   จมูก   ลิ้น   กาย   มันผลักดันออกมาเพื่อจะสืบต่อ
กับสิ่งภายนอก   แล้วกว้านเอาความทุกข์ความลำบากเข้ามาเผาเรา   เมื่อเราไม่มีสติรู้รอบ
กับสิ่งเหล่านี้   จะต้องสั่งสมกิเลสอยู่ตลอดเวลาภายในหัวใจของแต่ละดวง ๆ   ทั้ง ๆ ที่ว่า
เราเป็นนักปฏิบัติ

เราจะทราบนี้ได้อย่างชัดเจนถึงขั้นที่ควรจะทราบปิดไม่อยู่   นี่เคยปฏิบัติมาแล้วไม่ได้คุย
เวลาล้มลุกคลุกคลานก็ให้รู้ว่าล้มลุกคลุกคลาน   แต่พยายามทำตัวให้เข้มแข็ง   ทำตัวให้
ชำนาญชำนาญ   ไม่ให้ล้มลุกคลุกคลาน   ให้มันเป็นตั้งแต่ระยะขั้นเริ่มแรกเป็นธรรมดาด้วย
กัน   ให้พยายามฝึกซ้อมก็มีความชำนาญ   มีความเข้มแข็ง   มีความคล่องแคล่วแกว่งกล้า
ขึ้นโดยลำดับ   ทั้งสติทั้งปัญญาทั้งศรัทธาความเพียรมาพร้อม ๆ   กันเข้าสู่หัวใจดวงเดียว

นี้ เพื่อเป็นพลังกำจัดกิเลสอาสวะทั้งหลาย ซึ่งเป็นเจ้าอำนาจครองหัวใจนี้ได้โดยลำดับ เมื่อสติปัญญาศรัทธาความเพียรมีกำลังมากเข้าโดยลำดับ และช่องสุ่มเข้าไปสู่ภายในจิตใจนี้แล้ว เราจะทราบการสร้างกิเลสตัณหาอาสวะ การสร้างกองทัพของกิเลสประเภทต่าง ๆ มันสร้างที่หัวใจ แล้วก็รู้วิธีแก้ไขไปโดยลำดับ ๆ

อย่าเข้าใจว่ากิเลสอยู่ที่ไหน อยู่ที่หัวใจ วัฏจักรแท้ ๆ คือดวงใจนั้นแหละพาให้หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงเกิดแก่เจ็บตายอยู่ไม่หยุดไม่ยั้งไม่มีอะไร ได้พิจารณาเต็มสติกำลังมาแล้ว จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ไม่สงสัยว่าสิ่งอื่นใดที่จะพาให้เกิดนอกจาก **อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา** ที่แนบสนิทอยู่กับหัวใจจนไม่ทราบว่าอะไรเป็นใจอะไรเป็นอวิชชาที่เท่านี้ นี่เป็นหลักใหญ่ ไต่เข้าไปมันหากเห็นเอง จุดนี้ตัวสำคัญ เชื้ออันสำคัญพาให้ท่องเที่ยว บริษัทบริวารก็ออก ออกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ออกทางรูป ทางเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มีแต่เรื่องของกิเลสลวดลายของกิเลสทั้งนั้น กระดิกตัวออกเมื่อไรมีแต่เรื่องของกิเลสหลังไหลออกไป เทียบกว้านเที่ยวเอาอะไร ๆ ขนกองทัพเข้ามาสู่ตัวของเรากองทัพคือผลที่เกิดขึ้นจากความคิดปรุงเหล่านี้ อันเนื่องมาจากอวิชชาเป็นผู้ผลักดันออกไป เพราะเป็นนายใหญ่

ด้วยเหตุนี้จึงต้องสอนให้มีความเข้มแข็งภาวนา ให้กำหนดลงไปที่นี่ สติปัญญา ๔ นั้น ฟังซี นี่ละหลักธรรมแห่งการรับรองเพื่อมรรคผลนิพพาน หลักธรรมแห่งการรับรองเพื่อปราบกิเลสให้ราบเรียบ คือสติปัญญา ๔ หรืออริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นหลักใหญ่มากทีเดียว แล้วสติปัญญา ๔ คืออะไรอยู่ที่ไหน อริยสัจ ๔ คืออะไรอยู่ที่ไหน นี่เราทราบด้วยกันแล้ว อย่างมองข้ามอันนี้ไป เอาให้จริงให้จังกะปฏิบัติ ที่จะเป็นศิษย์ตถาคตจะให้หลุดพ้นออกจากมหันตโทษมหันตทุกข์ที่จมอยู่ภายในจิตใจนี้ เพราะอำนาจของกิเลส เราต้องเอาให้เต็มทีเต็มฐาน เอาให้เห็นชัดชัชนะไปโดยลำดับ ๆ จึงชื่อว่าเป็นผู้มีความสามารถ เป็นผู้อาจหาญตามรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าให้ทัน และตามรอยเท้าของสาวกทั้งหลายให้ทัน ด้วยการประพฤติปฏิบัติ มีความเข้มแข็งไม่อ่อนแอ

จิตเป็นตัวปรุงตัวคิด ปรุงอยู่ตลอดเวลา คิดอยู่ตลอดเวลา มีสติมันก็คิดไม่มีสติมันก็คิด คิดตามธรรมชาติของจิตนั้นคิดด้วยอำนาจของอวิชชา อวิชชาผลักดันออกมาให้คิด จึงเป็นเรื่องของสมุทัย ๙๙ % ถ้าเป็นผู้ปฏิบัติ ถ้าหากเราไม่สังเกตจะเป็น ๙๙ % ล้วน

แล้วตั้งแต่เรื่องของสมุทัย ในขณะที่เราเผลอมันก็ร้อยเปอร์เซ็นต์นั้นแหละพูดง่าย ๆ มัน
ปรุงออกมาเรื่องอะไร เรื่องรักเรื่องชังเรื่องโกรธเรื่องเกลียด เสียใจ ดีใจ อดีตอนาคตก็ไม่
หนีไปจากความรักความชังความโกรธความเกลียดทั้งนั้น ไม่หนีจากนี้ และออกมาจาก
ใจเป็นผู้วาดภาพ วาดอยู่ตลอดเวลา ปรุงเรื่องนั้นเรื่องนี้ ปรุงขึ้นมาแล้วจิตก็เคลิ้ม
ตาม คล้อยตามแล้วเคลิ้มตาม จิตเราอยู่เฉย ๆ วันหนึ่งไม่ต้องมีภาพคือความคิดปรุง
ของตัวเองมาหลอกมีได้หรือ มันอยู่ด้วยความหลอกหลอนของจิตทั้งนั้น แต่เรายังไม่
ทราบเวลานี้ เพราะฉะนั้นจึงต้องพิจารณาจิตให้มีความสงบเย็นพอสมควร

ใช้ปัญญาคุ้มเขี่ยชุดคันลงในสติปัญญาฐาน ๔ คือกาย กายานุปัสสนาท่านว่า พิจารณาให้
เห็นแจ้งในกาย ในกายนี้มีอะไรบ้าง ดูด้วยความเจาะจง ดูด้วยความมีสติ ดูด้วยความ
อยากรู้อยากเห็นด้วยความสนใจจดจ่อจริง ๆ นั่นเรียกว่าความเพียร ไม่ใช่ดูสักแต่ว่าดู
พิจารณาสักแต่ว่าพิจารณาถูบ ๆ คลำ ๆ ไปแล้วก็เตลิดเปิดเปิงหนีไปทางอื่นเสีย ให้
สมุทัยคือกิเลสมันหลอกไปเสีย อย่างนั้นไม่จัดว่าเป็นความเพียร ไม่จัดว่าเป็นผู้
พิจารณาสติปัญญาฐาน ๔ เพื่อการร้อยถอนกิเลสตัวอุปาทานยึดมั่นถือมั่นภายในกายนี้ให้
หมดไปได้

ถ้าหากเราพิจารณาด้วยความมีสตินี้ทำไม่จะไม่รู้ พระพุทธเจ้าทรงรู้พระกายของพระ
องค์แล้วก็สามารถรู้กายของสัตว์โลกได้หมด ถอนได้ทั้งนั้น จึงเรียกว่าโลกวิทู คำว่า
โลกวิทูรู้แจ้งโลกนี้ เป็นได้ทั้งคุณสมบัติของสาวกด้วย เป็นได้ทั้งคุณสมบัติของพระพุทธ
เจ้าด้วย เป็นแต่เพียงว่าคุณสมบัติของพระพุทธเจ้านั้น กว้างขวางสมบูรณ์พุทธวิสัย คำว่า
โลกวิทูนี้หมายถึงรู้แจ้งเห็นจริงในสังขารทั้งหลายที่กระเทือนอยู่ทั่วโลกธาตุ

ไม่มีสัตว์ตัวใดบุคคลใดที่จะไม่มีสังขารอยู่ที่นี่ เป็นแต่เพียงว่าจะครบหรือไม่ครบเท่านั้น
สติปัญญาเป็นสิ่งที่ผลิบขึ้นมาถึงจะเป็นสังขารประเภทแก้ไข นิโรธเป็นผลที่เกิดขึ้นจาก
มรรคปฏิบัติ ส่วนทุกข์กับสมุทัยนั้นมีอยู่ทุกตัวสัตว์ตัวบุคคลนั้นแหละ เพราะอันนี้มัน
เป็นอัตโนมัติวิญจักรของมันเป็นมาอย่างนั้น เพราะอำนาจแห่งอวิชชา จึงต้องได้
พิจารณากายให้เห็น

ดูตั้งแต่ผิวหนังเข้าไป ผิวหนังข้างนอกกับหนังข้างในเป็นยังไง เพียงหนังอันเดียวกันนี้
ข้างนอกกับข้างในมันยังต่างกันอยู่แล้วให้เห็นชัด ๆ ตามหลักความจริงเป็นอย่างนั้น เรา
พิจารณา-พิจารณาเห็นตามความจริงนี้ อย่าค้านอย่าแย้งความจริงซึ่งเป็นพระโอวาท
ของพระพุทธเจ้า ท่านว่าเป็นของปฏิญญา เราดูข้างนอกก็เต็มไปด้วยมูตรด้วยคุณอยู่แล้ว
ชี้เหนือชี้โคลจะไม่เรียกว่าชี้ได้ยังไง มันเต็มอยู่ไม่ว่าข้างบนข้างล่าง สมมุติกันไปอย่างนั้น
ว่าข้างบนข้างล่าง เช่น ศีรษะถือกันอย่างนั้นถือกันอย่างนี้ ชี้มันไม่ได้ถือมันมีอยู่จน
กระทั่งศีรษะคน ชีหัวชี้ศีรษะชี้โคลเต็มไปหมดมันถือไหม เราอย่าไปหลง

พิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงของมันในเรื่องของปฏิญญา ทั้งที่มันเป็นอยู่และเวลา
สลายไปเป็นยังไงอีก เวลาแตกดับแล้วเป็นยังไง ยิ่งแสดงออกมาอย่างเปิดเผย เวลานี้มี
เพียงหนังหุ้มห่ออยู่เท่านั้นพอดูกันได้มนุษย์เรา พอดูกหนังออกแล้วดูกันได้อย่างไร ทั้ง
หญิงทั้งชายดูกันไม่ได้ มีหนังเท่านั้นเป็นเครื่องพรางตาบุรุษตาฟาง ผิวหนังบาง ๆ เท่า
นั้นเองเรายังแทงไม่ทะลุ จะว่าเรามีปัญญาเฉลียวฉลาดแหลมคมได้ยังไง พระพุทธเจ้า
ท่านแทงทะลุ สวาทท่านแทงทะลุ ปัญญาของท่านเป็นอย่างนั้น

หยั่งลงให้สู่ความจริงอย่าป็นเกลียวกับธรรม สิ่งที่ไม่สวยว่าสวย สิ่งที่ไม่งามว่างาม สิ่ง
ที่ไม่มั่นคงว่ามั่นคง สิ่งที่ไม่ใช่เรา เป็น **อนิจจัง ทุกขัง อนตตา** ก็ว่าเรา ๆ เสียแล้ว มันป็น
เกลียวกับธรรมของพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลาอย่างนี้ ก็ชื่อว่าสู้กิเลสไม่ได้ กิเลสพาให้
ป็นเกลียวกับป็นไป ป็นเกลียวอยู่ตลอดเวลาสำหรับกิเลส ป็นเกลียวกับธรรมต่อสู้กับธรรม
เป็นเพราะกิเลสเป็นข้าศึกต่อธรรมอยู่เสมอ

จึงต้องฝืน อยากดูก็ไม่ดูถ้าจะเกิดกิเลส อยากฟังก็ไม่ฟังถ้าจะเกิดกิเลส สัมผัสอะไรก็
ตาม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะคิดจะปรุงจะสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งใด ถ้าสิ่งนั้นจะทำให้
เกิดกิเลสแล้วต้องฝืนทั้งนั้น หักห้ามกันอย่างหนัก นอกจากนั้นแล้วยังค้ำยันชูดคั้นในสิ่ง
ที่มีอยู่นี้ซึ่งสุดวิสัย เพราะมันมีอยู่แล้วกิเลสภายในใจ ให้ดูตามหลักความจริงของมัน
ถ้าจะดูสุภะก็ให้ดูในร่างกายของเรา มีตรงไหนเท่าเม็ดหินเม็ดทรายมีไหมที่ไม่เป็นของ
ปฏิญญาโสโครกนี้มีไหม มันไม่มี มันเต็มทั้งร่างนี้หมด แม้แต่เอาเข็มแทงลงไปก็เจอแต่สิ่ง
สกปรกโสโครก เจอแต่สิ่งเป็น**อนิจจัง ทุกขัง อนตตา** ทั้งนั้น แล้วเรายังจะฝืนยึดถือมัน
อยู่หรือ

ธรรมพระพุทธรูปเจ้าเป็นเครื่องบุกเบิกให้เข้าถึงความจริง พยายามพิจารณา นำมาใช้ อย่า
ให้กิเลสเหี้ยมบีบทำลายหัวใจอยู่ตลอดเวลาเลยซึ่งไม่ใช่ของดี กิเลสสนุกแต่เราทุกข์
เพราะอยู่ได้อำนาจของกิเลส พิจารณาให้จริงจัง กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณา
กายนอกก็ตามภายในก็ตาม ทั้งกายนอกภายในก็ตามท่านว่า กายเย กายานุปัสสี วิหระ
๓ อชุตตตา วา พหิทธา วา กายเย กายานุปัสสี วิหระติ เรือย สมุททยธมมานุปัสสี
วา กายสมิ วิหระติ. วยธมมานุปัสสี วา กายสมิ วิหระติ. สมุททยวยธมมานุปัสสี วา
กายสมิ วิหระติ. พิจารณากายนอกพิจารณากายใน พิจารณากายในกายได้ทั้งนั้นถูก
ต้องทั้งนั้น เพราะเป็นความจริงด้วยกันเมื่อพิจารณาให้เป็นความจริง

กายนี้ไม่รู้รู้สึกเรานี่ เป็นแต่ประสาทอันหนึ่งเป็นเครื่องให้รู้ว่า ตามีหน้าที่รู้อย่างนั้น หูมี
หน้าที่ฟังอะไร ๆ เป็นประสาทส่วนหนึ่งสำหรับรับทราบตามหน้าที่ของตน ๆ แต่ไม่ใช่
ธรรมชาตินั้นเป็นตัวจิตเป็นตัวรู้ ตัวรู้จริง ๆ อยู่ที่จิต เราจะเห็นได้ชัดเจนก็ต้องนักภาวนา
เท่านั้น คนอื่นจะวินิจฉัยสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ ถ้านักภาวนาแล้วปิดไม่อยู่ เมื่อถึงขั้นรู้แล้วรู้
หมดว่าอันนี้เป็นเครื่องมือเท่านั้น เมื่อจิตถอนตัวออกไปเสียเท่านั้น อะไรมีตามันก็ไม่
เห็น ทั้ง ๆ ที่ตาไม่บอด เมื่อจิตถอนตัวไปแล้วตาก็ไม่เห็นหูก็ไม่ได้ยิน กายทุกส่วนไม่มี
เครื่องสัมผัส ไม่รู้สัมผัสทั้งนั้น เพียงย่อ ๆ เท่านั้นเราก็พอจะเข้าใจแล้วว่าอะไรเป็นใหญ่ที่
พาให้รู้อยู่เวลานี้ ก็คือใจ

แต่ใจของสามัญชนทั่ว ๆ ไปนี้มันชาบมันชานไปหมดทั่วสรรพางค์ร่างกาย เพราะฉะนั้น
มันถึงแบกเอาหมด ถ้าเรียกว่าคนแบกก็เรียกว่าแบกคนทั้งชี้ ความสกปรกโสภณก็อยู่นี้
มันก็แบกเอาว่าเป็นเราเป็นของเราจะว่ายังไงเพราะไม่รู้ เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้
พิจารณาให้เห็น จะเป็นทางปฏิญญาก็ตาม จะเป็นทาง **อนิจจัง** ความแปรสภาพ มันก็แปร
อยู่ตลอดเวลาไม่ว่าหลับว่าตื่น ไม่ว่าจะเวลาไหนไม่มีวันหยุดยั้งของไตรลักษณ์ที่จะไม่
ดำเนินตามหลักธรรมชาติของตนโดยอัตโนมัติ เดินอยู่อย่างนั้น ขณะที่นั่งอยู่นี้ก็เดิน
อนิจจัง แปรอยู่เรื่อย ๆ **ทุกข์** บีบบังคับตลอดเวลา **อนตตา** เป็นเราเป็นของเราที่ไหน
ประกาศบ้าง ๆ อยู่ภายในตัวด้วยความจริง

เราพิจารณาสิ่งเหล่านี้ให้ทราบความจริง ต้องพิจารณาตามหลักธรรมชาติแห่งความจริง
ของมันแล้วจะรู้ รู้แล้วความยึดมั่นถือมั่นมันถอนตัวของมันมาเอง ไม่ต้องไปดึงไปถอน

ไปลากมันหอรอก เอาปัญญาเป็นผู้ทดสอบให้ถึงความจริง เพราะหลักธรรมคือหลักเหตุผล พิจารณาให้เห็นตามความจริงนี้แล้วจิตจะถอดถอนเข้ามาเอง รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส อะไรมันก็เป็น **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** เป็นอสุภะอสุภังของปฏิภูมเหมือน ๆ กันไปหมด เมื่อพิจารณาได้อย่างซึ่งถึงใจแล้วมันปล่อยมันถอนตัวเข้ามาทั้งนั้น

แม้แต่ร่างกายซึ่งเคยอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งบัดนี้ เมื่อเข้าใจแล้วมันก็ถอนตัวไม่ยึดมั่นไม่ถือเป็นที่กรรมสิทธิ์ด้วยอุปาทาน เป็นเพียงรับผิดชอบกันอยู่เท่านั้น ไม่ถือว่ามีเป็นเจ้าของเรา จิตเป็นจิต จิตพอกับตัวเองแล้วไม่จำเป็นจะต้องยึดสิ่งเหล่านี้มาเป็นเครื่องพึ่งพิงอิงอาศัย เวทนาก็เป็นเวทนา จิตเป็นจิต สุข ทุกข์ เฉย ๆ เป็นเวทนา **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** เหมือนกัน เวทนา **อนิจจา เวทนา อนัตตา** ฟังสิ จะเป็นสุขก็ **อนัตตา** เป็นทุกข์ก็ **อนัตตา** เฉย ๆ ก็ **อนัตตา อนิจจัง** เหมือนกันหมด ยึดอะไร สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดและดับตามหลักธรรมชาติของเขา

สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละอย่าง ๆ เป็นอาการอันหนึ่ง ๆ เท่านั้น จิตเป็นจิตจะไปยึดเอาสิ่งเหล่านี้มาเป็นตัวเป็นตนได้ยังไงถ้าไม่อยากเป็นนักหนี เหมือนฟุตบอลถูกกิเลสเตะกลิ้งไปกลิ้งมา รอบขอบเขตจักรวาลไม่ทราบเกิดภพไหนชาติไหนกาลใดไม่รู้ เหมือนคนตาบอดไปไหนมาไหนก็ไม่รู้เพราะตาไม่เห็น เขาพาไปไหนก็ไป นึกเลสหพาไปไหนก็ไป แต่ก็ไม่รู้ว่าไปที่นั่นที่นี้เป็นยังไงทั้ง ๆ ที่ได้รับความทุกข์อย่างแสนสาหัสมาในบางภพบางชาติบางเวลา

แม้แต่ในอัฐภาพร่างกายนี้ก็ยังเห็นอยู่ชัด ๆ ว่าไม่ใช่มีความสุขแบบรื่นเริงตลอดไป มีความทุกข์อย่างแสนสาหัสก็มี เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเกิดความทุกข์ความทรมานในทางร่างกาย จะเป็นเพราะสาเหตุใดก็ตาม อย่าเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้จะทำความสุขให้แก่คนเลย ร่างกายนี้ต้องเป็นกองไฟทั้งกองนั้นแหละเผาเผา ถ้ายังมีอุปาทานด้วยแล้วก็ยังหนักด้วยความกังวลวุ่นวาย โรคของจิตยิ่งเป็นโรคที่หนักหนาหากถ้าพิจารณาไม่ทัน

การพิจารณาให้รู้เท่าทันในสิ่งเหล่านี้ จะเป็น **อนิจจัง** ก็ให้ทราบชัด อสุภะอสุภังนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก ปฏิภูม เป็นหลักใหญ่มากควรพิจารณา ข้างนอกก็พิจารณาได้ ข้างในพิจารณาได้ ก็ครั้งก็หนตลบทบทวนอยู่กับนั้นเลยก็ได้นี่พิจารณา ตั้งขึ้นมา ให้สวຍให้

งามขนาดไหนตั้งขึ้นมา ก็เลสมันหลอกเราเราก็ต้องหลอกกิเลสเหมือนกัน กำหนดพิจารณาให้มันแตกกระจายลงไปให้เห็นอย่างประจักษ์ใจ เพราะเป็นความจริงเหมือนกัน เมื่อชัดเจนแล้วไม่ต้องบอกแหละเรื่องความปล่อย

อุปาทานนี้มันหนัก หนักมาก ภูเขาทั้งคู่เราจะว่ามันหนักได้ยังไง ใครไปเคยแบกภูเขา ภูเขาทั้งคู่มาทับหัวใครได้ ไม่เคยมีมาทับหัวใคร เขาอยู่เฉพาะเขา แต่ร่างกายนี้ **ภารา หเว ปญจกฺขนฺธา** อันนี้เป็นภาระอันหนัก ท่านบอก **ภารา หเว ปญจกฺขนฺธา** ชั้นนี้ทั้งห้าเป็นภาระอันหนักนะ ท่านไม่ได้บอกภูเขาทั้งคู่เป็นภาระอันหนักนะ ท่านไม่ได้ว่าท่านว่าเบญจขันธ์นี้ต่างหาก จึงต้องให้พิจารณาโดยตรงนี้ ดูข้างนอกดูข้างใน กำหนดให้แตกกระจายจัดกระจายลงไป

กิเลสทำไมมันถือว่่าเป็นก้อนเป็นกลุ่มเป็นของสวयของงาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ปีนเกลียวกับความจริงเอามากมาย พิจารณาให้เห็นตามความจริงตามหลักธรรมนี้ มันก็ปราบกิเลสได้เท่านั้นซิ ความว่าสวยว่างามก็หมดไป ความว่าเพียงถาวรก็หมดไป ความว่าเราว่าของเราก็หมดไป ๆ ความกังวลก็หมดไป อุปาทานก็หมดไป ก็เท่ากับว่าเราปลดเปลื้องภาระอันหนักออกจากใจ ใจก็ดีขึ้นโดยลำดับ นี่การพิจารณาให้พิจารณาอย่างนี้ เอาให้จริงให้จัง

มรรคผลนิพพานเป็นปัจจุบันอยู่ภายในจิต กิเลสเป็นปัจจุบันมันเกิดได้ทุกเวลา ความโลภความโกรธความหลงความรักความชังความเกลียดความโกรธอะไร มันเกิดได้อยู่ตลอดเวลา ขอให้มันชองให้มันเกิดมันไม่ถอย มันไม่มีปีมีชลุ่ยอะไรหรือมันเกิดอยู่งั้น ไม่มีพิธีต้องอะไรมันเกิดของมันได้ถ้าเป็นชองให้มันเกิด การปฏิบัติธรรมจึงไม่ควรที่จะหาเวล่ำเวลาหาอิริยาบถหากาลสมัยหรือพิธีต่าง ๆ เอาให้จริงให้จัง กำหนดลงไป กิเลสเกิดขึ้นที่ตรงไหนให้กำหนดพิจารณา มันสำคัญมันหมายความว่าอะไรเป็นอะไร ปัญญาติดตามให้รู้ชัด พิจารณาหลายครั้งหลายหนก็รู้ชัดเองได้ นี่ที่ปฏิบัติมาเป็นอย่างนี้

ผมละวิตกวิจารณ์กับหมู่เพื่อน เพราะเราอยู่ด้วยกันไม่ใช่เป็นของแน่นอน เราต่างคนก็เป็น **อนิจจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** และอยู่ในโลก **อนิจจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** จะหาความแน่นอนได้อย่างไร ต้องมีการพลัดพรากจากกัน ไม่เวลาเป็นก็เวลาตายจนได้นั้นแหละ เวลาได้

มาอยู่ด้วยกันควรพยายามให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยในการประกอบความพากเพียรก็ขอให้ได้ อย่าให้เสียที่ที่ได้มาอยู่ด้วยกัน อะไรจะเป็นที่ระลึกยิ่งกว่าธรรมนี้ไม่มีในโลกอันนี้

ธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากให้เข้าถึงใจเถอะ เมื่อธรรมเข้าถึงใจมากน้อยใจที่กำเริบเสิบสาน อยู่ด้วยอำนาจแห่งกิเลสตัณหาอาสวะบีบบังคับเป็นพินเป็นไฟ จะกลายเป็นน้ำดับไฟลง ไปโดยลำดับ ๆ ยิ่งเราดับได้หมดไม่มีสิ่งใดเหลือเลย เหลืออยู่เฉพาะชั้นธัญญะ ๆ เท่านั้น ไม่มีกิเลสตัวใดที่จะแฝงตัวขึ้นมาเข้าแทรกแซงจิตได้แล้ว นั้นแลชื่อว่าเป็นผู้หมดภาระ หมดงานที่เคยตะเกียกตะกายมาตั้งแต่เริ่มแรกประพฤติปฏิบัติ ล้มลุกคลุกคลานมาด้วยความทุกข์ความลำบากลำบาก พอมาถึงจุดจบแห่งงานขณะที่กิเลสสิ้นสุดลงไปแล้วเท่านั้น นั้นแลเรียกว่า **วุสิต์ พุรหมจริย** งานที่เราได้อุทิศสำหรับบิภินมาตั้งแต่ต้นมาถึงจุดจบ ในบัดนี้ เพราะกิเลสตายหมดแล้วไม่มีสิ่งใดเหลือภายในใจ ใจเป็นอิสระเต็มที่ ไม่ต้องหาเรื่องความสุข ไม่ต้องยุ่งเรื่องอดีตเรื่องอนาคตเรื่องภพเรื่องชาติไม่วุ่นไปเลย พอเสียทุกอย่างที่จิต

เวลานี้จิตกำลังหิวโหยตื่นระนกระวนกระวายกวัดแกว่งอยู่ตลอดเวลา เพราะกิเลสพาให้ตื่นพาให้หิวยังไม่เห็นโทษของมันหรือ สิ่งเหล่านี้มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งนั้นพาให้เป็น เมื่อได้ชำระกิเลสออกหมดแล้วไม่มีที่จะไปตื่นระนกระวนกระวาย ที่จะไปคิดถึงเรื่องอดีต จะไปยุ่งอนาคต ยุ่งกับเรื่องเกิดเรื่องตาย เรื่องจะไปเกิดในภพใดชาติใด ได้รับความสุข ความสบาย ได้รับความลำบากลำบากที่ไหนบ้าง ไม่คิดให้เสียเวล่ำเวลา เพราะจิตรู้แจ้ง เห็นจริงรอบตัวหมดแล้ว ไม่มีอันใดที่จะมาแทรกหรือเพิ่มเติมได้อีกแล้ว เป็นความพออย่างสมบูรณ์ด้วยความบริสุทธิ์ของใจ

นี่คือคุณค่าหรือผลแห่งการประพฤติปฏิบัติมาด้วยความลำบากลำบาก มีเวลายุติได้สิ้นสุดได้ งานคือการถอดถอนกิเลสสิ้นสุดได้ เมื่อถึงจุดนั้นแล้วจะทำก็ได้ไม่ทำก็ได้ เพียง เป็นวิหารธรรมในขณะที่จิตยังครองชั้นธัญญะนี้ ก็บำเพ็ญไปพอเป็นวิหารธรรมเครื่องอยู่ สบายระหว่างจิตกับชั้นธัญญะ ทำไมจึงว่าเครื่องอยู่สบาย คือให้ชั้นธัญญะตัวไปได้ตามอายุขัยของมัน ถ้าหากว่าสมบุกสมบันเรื่องหน้าที่การงานอะไร ๆ มาก ๆ นี้ แพ้ก็จะไปแพ้ที่ชั้นธัญญะที่บริสุทธิ์แล้วเอาอะไรไปแพ้ เอาอะไรไปชนะไม่มี คำว่าแพ้ไม่มีคำว่าชนะไม่มี คำว่า

กลัวเป็นกลัวตายก็ไม่มี คำว่าตายว่าเกิดก็ไม่มี เมื่อถึงธรรมชาตินั้นแล้วไม่มีทั้งนั้นในสิ่งที่กล่าวเหล่านี้

พระพุทธเจ้าท่านเดินจงกรม ท่านทรงนั่งสมาธิสมาบัติ นั้นเป็นวิหการธรรมของพระองค์ ในระหว่างขั้นธัมมกับจิตที่ยังครองตัวอยู่เพื่อให้ถึงอายุขัยเท่านั้นไม่ให้หนักมากไป พระสาวกก็เหมือนกัน องค์ใดที่มีความถนัดชัดเจนหรือเป็นนิสัยหนักแน่นในทางไหน ท่านก็บำเพ็ญของท่านไปตามธรรมดา เช่น ผู้ชอบเข้าสมาธิสมาบัติอย่าง**พระมหากัสสปะ** เป็นต้น ท่านเข้าสมาบัติได้ถึง ๗ วันท่านถึงออก ออกจากนิโรธสมาบัติ ผู้ที่ได้สมาบัติ ๘ เป็นอย่างนั้น

ผู้ที่ไม่ได้ซึ่งเป็นพระอรหันต์ด้วยกันท่านก็ไม่จำเป็นต้องเข้าอย่างนั้น ท่านพักจิตพักใจธรรมดา ๆ ระหว่างขั้นธัมมกับจิตที่ปฏิบัติต่อกันพอถึงวันเท่านั้น นี่ท่านดำเนินมาอย่างนี้ ที่จะไปแก้กิเลสตัวใดอีกในการประกอบความเพียรของพระอรหันต์นั้นไม่มี จะแก้ตัวไหน ตัวไหนมันก็ฉิบหายหมดแล้ว เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ เท่านั้นจะไปแก้ที่ไหน

แล้วคำว่าบริสุทธิ์แล้วนั้น จะมีกาลสถานที่เวลาเวลาที่ไหนเป็นกำหนดกฎเกณฑ์ เป็นทำให้เกิดสัญญาอารมณ์กับท่าน นิพพานท่าไหนจะดี หรือนิพพานท่าไหนจะเสียที่ หรือตายท่าไหนดีท่าไหนไม่ดีท่านไม่มี ตายท่าไหนก็คือพระอรหันต์ตาย เอ้า เราพูดเรื่องตาย จะตายด้วยอุบัติเหตุอะไรก็ตาม ตายด้วยการเจ็บไข้ได้ป่วยอะไรก็ตาม จะเข้าสมาธิสมาบัติหรือไม่เข้าก็ตาม ไม่มีสิ่งใดสำคัญทั้งนั้น ไม่มีอันใดที่จะลบล้างความบริสุทธิ์นั้นได้เลย ท่านเป็นพระอรหันต์อยู่เต็มตัวทุกกาลสถานที่อิริยาบถ

พระพุทธเจ้าทรงเสด็จเข้ามาจนสมาธิสมาบัติ แล้วปรินิพพานไปในท่าสมาธิสมาบัตินั้น นั้นเป็นลวดลายของศาสดาผู้เป็นครูเอกของโลกไม่ทิ้งลวดลาย ตั้งแต่ขณะตรัสรู้แล้วสั่งสอนโลกจะด้วยพระอาการใดที่แสดงออก ไม่เคยลดละแห่งความเป็นศาสดาเลย สัตว์โลกจะยึดได้ทุกพระอาการที่ทรงเคลื่อนไหว เพราะเป็นศาสดาโดยสมบูรณ์ทุก ๆ อาการ เพราะฉะนั้นวาระสุดท้ายที่พระองค์จะปรินิพพาน พระองค์ต้องแสดงให้เห็นลวดลายของศาสดาเอกในวาระสุดท้าย

ด้วยเหตุนี้จึงทรงเข้าสมาบัติ เข้าปฐมฌาน ทุตติฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ซึ่งเป็นรูป
ฌาน ๔ แล้วยกก้าวเข้าสู่อากาศานัญจายตนะ วิญญานัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ
เนวสัณญานาสัณญายตนะ แล้วยกก้าวเข้าสู่สัณญญาเวทิตนโรธ จนพระสงฆ์ทั้งหลายที่อยู่
ในขณะนั้นเกิดความสงสัยถาม**พระอนุรุทธะ** ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางปริศนศาสตร์ คือรู้
จิตของคนอื่น ไม่มีใครเยี่ยมยิ่งกว่า**พระอนุรุทธะ** เหล่านั้นก็รู้แต่**พระอนุรุทธะ**นี้เลิศ
กว่าบรรดาสาวกทั้งหลายในทางรู้จิตของคนอื่น แม้พระจิตของพระพุทธเจ้าซึ่งกำลัง
ดำเนินอยู่ในฌานนั้น ๆ **พระอนุรุทธะ**ก็ตามได้หมด

เมื่อเข้าไปถึงสัณญญาเวทิตนโรธ ดับสัณญญาและเวทนาไม่มีอะไรเหลือแล้ว เวทนาใน
ขั้นนี้ไม่ใช่เวทนาในจิต แล้วพระสงฆ์ทั้งหลายสงสัยที่อยู่นั้นเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า
ปรินิพพานแล้ว จึงถาม**พระอนุรุทธะ** **พระอนุรุทธะ**ท่านไม่ได้นั่งเข้าสมาธิสมาบัติ
อะไร แต่ท่านรู้อยู่ตลอดเวลา ท่านตามเสด็จพระจิตของพระพุทธเจ้าไปในฌานนั้น ๆ
อยู่ตลอดเวลา พอถึงขั้นนั้นแล้ว

เมื่อ**พระอานนท์**ถามว่า นี่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วหรือ บอกว่ายัง เวลาที่กำลัง
ประทับอยู่ที่สัณญญาเวทิตนโรธ เวลาถอยออกมาก็บอก ว่าเวลานี้ถอยออกมาแล้ว ลง
จนกระทั่งถึงปฐมฌาน แล้วลงไปถึงพระจิตที่บริสุทธิ์ธรรมดาก็บอก แล้วเวลานี้ก้าวเข้าสู่
ปฐมฌาน ทุตติฌาน ตติยฌานก็บอก จตุตถฌานก็บอก จนกระทั่งออกจากระหว่าง
ฌานทั้งสองคือรูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ แยกในท่ามกลางนั้น ไม่ติดไม่นิพพานในฌาน
ใดทั้งนั้น เอ้อ ที่นี้ปรินิพพานแล้ว นี่ไม่สามารถที่จะนำมาพูดได้อีกแล้ว

ถ้าเป็นเครื่องบินก็เหมือนกับบินบนอากาศว่าง ๆ ไม่มีก้อนเมฆผ่านมาเลย เราไม่อาจ
สามารถจะทราบได้ว่า เรือบินนั้นเร็วขนาดไหนด้วยสายตาของเราเอง นอกจากมีเครื่อง
บอกเครื่องวัดเท่านั้น เหมือนไม่ได้ไปไหน ไม่มีสมมุติเป็นเครื่องพาดพิง เมื่อออกจาก
สมมุติแล้วเป็นวิมุติล้วน ๆ ไม่มีสิ่งพาดพิงเหมือนพระองค์เสด็จเข้าฌาน เสด็จเข้า
ปฐมฌาน ทุตติฌาน เรื่อยไปจนกระทั่ง สัณญญาเวทิตนโรธ นี้เป็นสมมุติทั้งนั้น

พระจิตเป็นวิมุติ เมื่อเสด็จก้าวไปสู่ฌานใดคือพระจิตที่บริสุทธิ์ พระจิตที่เป็นวิมุติทั้งนั้น
ก้าวเข้าสู่ฌานใด **พระอนุรุทธะ**บอกได้อย่างชัดเจน นี้ก้าวเข้านั้น ๆ ๆ จนกระทั่งถึงจุด

สุดท้ายแห่งสมมุติ สัญญาเวทิตนิโรธแล้วถอยออกมา นั่นละจิตที่บริสุทธิ์ก้าวไปไหน ผู้ที่รู้วราจิต ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางวราจิตสามารถพูดได้ทุกกระยะ เวลานี้พระจิตของพระพุทธเจ้ากำลังเข้ามาเวลานั้น ๆ นั่นละพระจิตนั้น พอออกจากสมมุติแล้วก็เหมือนเรือบินที่อยู่กลางอากาศไม่มีอะไรที่พาดพิง เลยไม่ทราบว่าจะไปไหนผ่านอะไรผ่านที่ไหนบ้างไม่รู้

เพราะไม่มีสมมุติ เพราะไม่มีสิ่งมาเกี่ยวข้อง ถ้ามีเมฆผ่านก็รู้ นี่จิตไม่มีสมมุติแล้วเป็น อย่างนั้น พิจารณาให้ดี ในขั้นนี้ก็รู้กันอยู่นั้นธรรมชาตินี้รู้ เวลานี้อาศัยขั้นนี้เป็นเครื่องมือแสดงออกในจิตที่บริสุทธิ์ดวงนั้น ถ้าปล่อยขั้นแล้วก็หมด บรรดาที่เป็นสมมุติทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นหยาบ ละเอียด ละเอียดแค่ไหน ไม่มีในจิตดวงที่บริสุทธิ์นั้นเลย จึงหาทางที่แสดงแบบสมมุติไม่ได้ มาพูดกันอย่างสมมุติไม่ได้ ว่าอยู่ที่นั่นอยู่ที่นี้ ที่ก็เป็นสมมุติ ที่นั่นก็เป็นสมมุติที่นี่ก็เป็นสมมุติ

คำที่ว่าบริสุทธิ์ ๆ นี้มาจากไหน ถ้าไม่มาจากจิตดวงที่กิเลสกำลังหุ้มห่ออยู่เวลานี้ กิเลสอยู่ที่ไหน อยู่ที่จิตนี้ แล้วมรรคผลนิพพานหรือความบริสุทธิ์อยู่ที่ไหนถ้าไม่อยู่ที่นี้ เพราะฉะนั้นจึงต้องแก้กันลงที่นี่ อย่าไปมองอื่นให้เสียเวลาเวลาคาดคะเนเดาไปดันไปใช้ไม่ได้เลย เอาความจริงลงตรงนี้กัน ให้เป็นที่เข้าใจ

ทำไมจึงได้ยืนตั้งแต่ชาวท่านหลุดพ้นจากทุกข์ในวิภูสงสาร สำเร็จมรรคผลนิพพานอยู่ที่นั่นที่นี้ พระสาวกองค์นั้นสำเร็จที่นั่นที่นี้ เราทำไมจึงสำเร็จไม่ได้เป็นเพราะเหตุใด เราก็คนคนหนึ่ง ธรรมวินัยซึ่งเป็นเครื่องปราบปรามกิเลสก็เป็นเครื่องมืออันเดียวกัน กิเลสก็เป็นประเภทเดียวกันทำไมเราถึงแก้ไม่ได้ ถ้าไม่ขึ้นอยู่กับความสามารถของเราที่เท่า นั้น ส่วนกับธรรมไม่มีปัญหา เป็นสวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้ว ชอบยิ่งมาแต่กาลไหน ๆ ปราบกิเลสอยู่ได้ ไม่ว่ากิเลสประเภทใดเรียบหมดเพราะอำนาจแห่งธรรมนี้

ผู้ที่จะยกธรรมนี้มาเป็นเครื่องมือกำจัดกิเลส จะยกมาด้วยวิธีใด หรือจะยกมาด้วยความอ่อนแอ ด้วยความเห็นแก่ความเกียจคร้านรำคาญ ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ไปไม่ได้ เครื่องมือจะท่วมหัวอยู่ที่ปล่อยให้เข้าศึกเหยียบย่ำทำลายได้ เพราะไม่ยกเครื่องมือขึ้นมาต่อสู้ สวากขาตธรรมจะเรียนได้จนคล่องปากเหมือนนกขุนทองก็ตามไม่เกิดประโยชน์อะไร

กิเลสไม่กลัวถ้าไม่ใช้การประพฤติปฏิบัติ มีสติปัญญาศรัทธาความเพียรเป็นสำคัญ เป็น
เครื่องปราบปรามกิเลส อันนี้เป็นหลักใหญ่ ไม่ว่าจะครั้งพุทธกาลไม่ว่าครั้งนี้ไม่ว่าครั้งไหน
ๆ กิเลสจะกลัวแต่ธรรมเท่านั้น เอาให้จริงจังอย่าลดละปล่อยวาง

พูดไป ๆ รู้สึกเหนื่อย ๆ เอาละพอ